

ВИСТАВОЧНА ХУДОЖНЯ ПАНОРАМА 2012 РОКУ

(оглядова довідка за матеріалами преси)

Мистецтво ніколи не може стояти на місці – це рівнозначно його самознищенню. Світова образотворчість швидко змінюється світоглядно і формотворчо. Тож, поінформованість сучасних художників у тому, які процеси відбуваються у мистецтві, активно впливає на формування національної школи, вносить свіжий струмінь у напрямок і характер пошуків нових виражальних засобів [1].

Саме цьому і сприяли численні художні виставки від малих вернісажів до великих експозицій, що повноцінно представляли широкий зріз сучасного мистецтва України. Вони наочно демонстрували той факт, що вітчизняні майстри, як зазначив Президент України В. Янукович у своєму привітанні до Дня художників, поєднуючи художні традиції та новаторство, будують самобутню національну школу, яка збагачує духовну культуру нашої держави та створює позитивний імідж України у світі [2].

Так, вагомими культурними подіями року були міжнародні та всеукраїнські виставки на теренах нашої держави. Показовим тут можна вважати те, що значного резонансу набули не тільки столичні, а й регіональні виставки. Ця тенденція намітилася останніми роками і тривала у 2012 році.

Вже традиційно Міністерство культури України разом з Національною спілкою художників України організували Всеукраїнську художню виставку „Мальовнича Україна”, яка відбулася у рамках Міжнародного Шевченківського літературно-мистецького свята „В сім’ї вольній, новій...” Мистецька акція, започаткована в 1991 році з метою вшанування пам’яті Т. Шевченка, знайомить широкий загальний українського суспільства з останніми подіями у розвитку вітчизняного професійного мистецтва. 2012 року Всеукраїнську художню виставку „Мальовнича Україна” було розгорнуто у виставкових залах Запорізької організації Національної спілки художників України. Тож, у

запоріжців і гостей міста була можливість ознайомитися з роботами художників всієї України, оглянути понад дві сотні картин майстрів пензля з Києва, Харкова, Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Сімферополя, Керчі, Феодосії, Одеси, Івано-Франківська, Львова, Ужгорода, Запоріжжя та інших міст. Різноманітність експозиції була викликана умовами відбору: фахівці відбирали кращі роботи художників з різних регіонів, керувалися основною ідеєю – це мали бути живописні й графічні твори, тобто, види, у яких працював Т. Шевченко. Ось і вийшла свого роду мозаїка полотен, виконаних, в основному, в класичному стилі.

Переходячи із зали до зали, відвідувачі мов би подорожували по мальовничих куточках України. Тут можна було побачити і степові простори півдня, і харківські пейзажі, морські мотиви Криму і природу Карпат. Пейзажі чергувалися з натюрмортами та портретами. Широко було представлено творчість митців Запоріжжя – А. Грабчілева, Ольги та Анатолія Кіргеєвих, М. Боровика, А. Славгородської, Л. Єрмак, О. Смородіна, А. Якимця та ін.

Останній раз „Мальовнича Україна” демонструвалася у Запоріжжі в 1993 році, тож місцеві глядачі дійсно мали нагоду ознайомитись з широким спектром сучасного професійного мистецтва. Водночас, захід сприяв поживленню культурно-мистецького життя регіону. Так, деякі учасники виставки висловили готовність подарувати свої роботи Запорізькому художньому музею [3, 4].

Однією з найважливіших мистецьких подій року стала і I Київська міжнародна бієнале сучасного мистецтва „Arsenale – 2012”. Подібні мистецькі події – і це давно збагнули маленькі держави з великими амбіціями – важливий інструмент державної політики, адже привертають увагу міжнародної спільноти не лише до сучасного творчого процесу, а й до самої держави, позиціонуючи її певним чином на світовій арені.

Про необхідність бієнале в Україні мріяли протягом останніх двадцяти років, обговорюючи її формат у більш або менш широкому колі художнього співтовариства. При цьому мало хто взагалі вірив у можливість здійснення цієї мрії, адже без державної підтримки неможливо дотриматися потрібного масштабу події, а українських державотворців аж ніяк не можна було запідозрити у симпатіях до сучасного мистецтва. Та бієнале у Києві таки з’явилося. Це свято мистецтва завдячує своєю появою футбольному чемпіонату Євро – 2012, а бієнале було підготовлено у найкоротші строки [5].

Його куратором став англієць, котрий нині мешкає у Берліні – Д. Елліот – куратор із світовим ім’ям. Головна композиція бієнале, визначена як „Найкращі часи, найгірші часи. Відродження та Апокаліпсис у сучасному мистецтві”, експонувалася в Національному культурно-мистецькому та музейному комплексі „Мистецький арсенал” і представляла твори митців XX та XXI

століть. „Для України велика честь приймати в себе світове мистецтво. Для нас це видатна подія”, – зазначив Прем’єр-міністр України М. Азаров на відкритті заходу.

Загалом в експозиції було представлено 250 творів сучасного мистецтва понад 100 закордонних і українських художників та скульпторів із 30 країн світу. Серед них – 40 нових, спеціально створених для виставки „Arsenale – 2012”. Глядачі побачили роботи з різних матеріалів, скульптури, шоу, живопис, нові витвори та образи. Поряд із зірками світового мистецтва, в експозиції були представлені і українські митці – 21 український художник, дві третини яких складала молодь. Роботи більшості з них стали відкриттям для арт-критиків. Для шанувальників сучасного мистецтва цікавим було і знайомство з представниками східних країн – на бієнале було широко представлено роботи японських, корейських, китайських, індійських митців [6, 7].

Крім того, в рамках „Arsenale” реалізувалися паралельні проекти в інших галереях та музеях України, дискусійна платформа та освітня програма з екскурсіями, лекціями, зустрічами з художниками.

Захід дав змогу українському глядачеві вперше у такому обсязі побачити сучасне мистецтво світового рівня. „Це величезний форум, завдяки якому Україна заявила про себе міжнародній спільноті, – підкреслювала комісар бієнале

Н. Заболотна. – Бієнале проходить в рамках нової гуманітарної політики держави і стала можливою завдяки підтримці Президента України, Міністерства культури, міської влади. Цією подією ми підняли українське мистецтво на одну планку зі світовим, відкрили не просто вікно в Європу, а двері – в світ”. А куратор заходу Д. Елліотт підкреслював, що „проект вийшов неймовірно амбіційним” [7].

У пресі зазначали, що для України цей мистецький захід став дуже важливим з просвітницької точки зору: не треба їхати „туди”, щоб побачити, як це має відбуватися, бієнале приїхало „сюди”. Другий беззаперечний плюс „Arsenale – 2012” – активізація місцевих галерей: у паралельній програмі бієнале глядачі побачили масу цікавих виставок українських художників; іноземні журналісти, художники, галеристи, арт-дилери так чи інакше, блукаючи по Києву, заходили і на ці виставки. Водночас, на запитання – чи стане київська „Arsenale” новим словом у сучасному мистецтві, проривом на інший рівень, оригінальним явищем? – більшість мистецтвознавців відповідали – „Вочевидь, ні. І не тільки тому, що таких бієнале у світі – десятки. Сучасне мистецтво ходить по колу, загнане в глухий кут ринковим пошуком новизни, нових імен, нових проектів, але не нових смислів. Утім це зовсім не означає, що треба відмовитися від амбіційних і гучних проектів” [8].

Взагалі, за інформацією організаторів, I Київську міжнародну бієнале відвідало близько 135 тис. відвідувачів, лівову частку яких складала українська молодь. „Підбиваючи підсумки бієнале, я з впевненістю констатую, що дебют вдався. Це починання викликало неабияку зацікавленість у найрізноманітнішої аудиторії – від професійного середовища, представники якого художники, куратори, критики з усього світу, до простого глядача, – вважає засновник бієнале Н. Заболотна. – У кожному закладений певний ген мистецтва, і ми створили таку атмосферу, щоб він прокинувся. Не сумніваюся, що цей перший крок вже завтра обернеться значним проривом: з одного боку, в плані модернізації української художньої свідомості, з іншого – в сенсі його повноцінного сприйняття на актуальній мапі світового мистецтва”. Н. Заболотна пообіцяла, що за два роки обов’язково відбудеться друга бієнале. Проектом залишився задоволений і його куратор Д. Елліот. „Всі мої сподівання виправдалися, – заявив він. – Коли починаєш робити виставку, не завжди знаєш, що отримаєш у результаті, як будуть взаємодіяти її елементи між собою та з глядачем. Тож проект, навіть з гарною ідеєю, може не вдатися. Але в Києві я отримав навіть більше, ніж очікував”.

На виставці, за словами заступника куратора бієнале О. Соловйова, „вдалося не тільки показати сучасне українське мистецтво, але показати його розвиток на міжнародному тлі, що дало можливість порівняти. До речі, українські роботи не поступалися закордонним за майстерністю, змістом та оригінальністю. Це корисне усвідомлення для культурної самоідентифікації наших митців: вони можуть гідно представляти свої роботи й за кордоном”.

Кульмінацією та підсумковим акордом бієнале стала церемонія вручення премії „Arsenale Awards – 2012”. Спеціально для цього були виготовлені призи у вигляді білих кубів, дизайн яких розробляла компанія „Barnbrook Studio”. Крім того, митців-переможців заохотили грошовими преміями – призовий фонд становив 50 тис. доларів. Лауреатом премії „Arsenale Awards – 2012” у номінації „За вагомий внесок у розвиток сучасного мистецтва” стала британська художниця Ф. Барлоу. У номінації „Відкриття Arsenale – 2012” перемогу отримали два українських митці. Це М. Малишко, який представив великі дерев’яні скульптури, створені за допомогою сокири, що поєднують традиції різьблення з історією радянського конструктивізму початку 20-х років ХХ століття. А також А. Сагайдаковський, чиї малюнки на ковдрах привертали до себе увагу цікавими і навіть дидактичними ідеями. Переможців „Arsenale Awards – 2012” у номінації „Вибір глядацької аудиторії” визначали самі відвідувачі бієнале за допомогою анкетування на виставці та он-лайн голосування. Найбільше глядачів вразили роботи трьох митців – японок Я. Кусами та Ч. Шіоти, а також китайського митця Сонг Донга, робота якого „Мудрість бідноти” займала цілу кімнату та складалася з нагромадження

численних предметів побуту – вікон, табуреток, ліжок, столів, газет, шматочків мила тощо. Після урочистої церемонії двері „Мистецького арсеналу” відкрилися для всіх бажаючих відвідати „Ніч бієнале”. Нагодою востаннє побачити виставку скористалося багато киян – черга до „Арсеналу” була чималенькою. Тож, у пресі констатували, що як глядачі, так і мистецтвознавці з нетерпінням очікують, чим здивує наступна київська бієнале за два роки [9, 10].

Взагалі, у 2012 році „Мистецький арсенал” став місцем проведення низки масштабних міжнародних виставок. Так, у його залах розмістився „Великий скульптурний салон – 2012”, найбільший в країні арт-форум, присвячений мистецтву пластики. Відвідувачі мали змогу побачити роботи майже 60 провідних українських майстрів скульптури, а також три грандіозні проекти спеціального гостя – британського митця Ц. Бен-Давида. „Великий скульптурний салон” проводиться в Києві з 2007 року і традиційно знайомить широку публіку з творами українських митців та всесвітньо відомих скульпторів. „Ми проводимо найпотужніший форум скульптури, який за останні 6 років зробив скульптуру одним із найактуальніших видів мистецтва. На цю подію, без перебільшення, чекають усі українські митці: адже таких резонансних майданчиків, де вони можуть познайомитися з роботами колег, фактично більше немає. Щороку завдяки „Великому скульптурному салону” глядачі можуть побачити краще, що є в українській пластиці, – підкреслила директор „Мистецького арсеналу” Н. Заболотна. – Якщо на перший салон ми ледь назбирали учасників, вмовляли їх, то з року в рік кількість охочих взяти участь зростає, і робити відбір все складніше. Так, цього року заявок було від понад 80 скульпторів. Надзвичайно приємно, що сьогодні мистецтво сучасної української пластики стало актуальним і затребуваним”. На думку куратора заходу О. Соловійова, скульптура – це не просто пластика, це зовсім інше мистецьке бачення світу. На думку критиків, особливої уваги заслуговували інсталяції спеціального гостя салону – британця Ц. Бен-Давида. Персональні виставки митця з незмінним успіхом відбуваються по всьому світу – від Лондона до Південної Кореї, привертаючи увагу тисяч відвідувачів. В українській частині експозиції взяло участь 58 скульпторів, які представляли різноманітні роботи з дерева, металу, скла тощо. Зокрема, 4-метрова жінка з витягнутими руками авторства скульптора В. Сидоренка стала продовженням теми українських жінок – символу незалежності, Батьківщини-матері, але в іронічному плані. Ще одним цікавим проектом був „Ти тут тепер” переможця Першої Київської бієнале М. Малишка – в залі митець розмістив свої дерев’яні антропоморфні скульптури разом зі звичними побутовими речами – одягом, телевізором, вентилятором, стільцями тощо. А львів’янин В. Проданчук представив цілу серію – композиції з глини та шалюту, навіяні пластикою води

та жіночим тілом. Відвідувачі скульптурного салону також високо оцінили як нові роботи відомих митців – М. Білика, М. Рідного, О. Золотарьова, так і цілу низку проектів групи молодих скульпторів чи окремих авторів [11].

Ще одна грандіозна виставка у столичному „Мистецькому арсеналі”, як стверджують організатори – наймасштабніший форум сучасного мистецтва „Art Kyiv contemporary”. Цього року „Art Kyiv contemporary”, який проводився всьоме, змінив ярмарковий формат і проходив як мистецький форум.

На відвідувачів чекали презентації галерейних проектів (у цій секції було представлено 20 провідних галерей з України, Австрії, Росії, Італії, Німеччини та Франції) і спецпроекти, які мали на меті ознайомити масового глядача з історичним та аналітичним змістом актуального мистецтва. Серед останніх – симпозіум сучасного мистецтва „Бірючий 012”, „Володимир Наумець. Просвіт”, „Родовід. Світ” В. та О. Васильєвих, „Спогади про минуле” О. Дубовика та відеопроект „Очищення” П. Каніс – минулорічного лауреата найпрестижнішої в Росії відзнаки в галузі сучасного мистецтва – премії В. Кандинського. Сам „Мистецький арсенал” представляв проект „Виключно живопис. Новітній український фігуратив”, який досліджував зацікавлення художника у фігуративному зображенні. Його куратором виступив мистецтвознавець О. Соловійов, а учасниками – О. Ройтбурд, В. Цаголов, А. Савадов, І. Чічкан, І. Гусєв, Гамлет, Е. Колодій та інші. Насиченими були освітня та паралельна програми, у рамках яких відбувалися конференції, „круглі столи”, дискусії, лекції українських і закордонних експертів [12, 13, 14].

Тут слід вказати на певну тенденцію у виставковому житті, яку підкреслили масштабні художні проекти 2012 року. В умовах очевидної активізації виставкової діяльності, яка спостерігається з кінця 90-х років минулого століття, зростає роль куратора як людини, що займається виставкою від її задуму до реалізації. Це одна з ключових фігур виставкового проекту, від неї залежить, наскільки вдалим він буде. Не випадково ім'я куратора з недавнього часу входить, як говорять у кінематографі, до титрів. Воно значиться на афішах, у каталогах і прес-релізах. В цілому, кожен виставку можна розглядати як певне мистецьке послання, в якому куратор виступає в ролі ретранслятора між художником і глядачем. Він має таким чином вибудувати це послання, щоб донести до глядача його сенс. Можна бути тричі відмінним мистецтвознавцем, але виступити в ролі куратора дано не кожному. В цій роботі є своя специфіка, і полягає вона, крім знання предмету, в поєднанні кількох важливих якостей, головна з яких – вміння навчити сприймати і розуміти мистецтво [15].

Іншим традиційним майданчиком для проведення великих всеукраїнських акцій залишався у 2012 році Центральний будинок художника.

Так, не лише живописці, а й графіки, скульптори, майстри декоративно-ужиткового мистецтва з усіх куточків України: з Києва, Харкова, Одеси, Львівщини, Тернополя, Донецька, Полтавщини, Черкащини стали учасниками Всеукраїнської різдвяної виставки, що розмістилася у його залах. Кожна з представлених робіт демонструвала своє неповторне художнє бачення і осмислення навколишнього світу, особливе переосмислення багатих національних і мистецьких традицій. Ця виставка – найбільший виставковий проект Національної спілки художників України. Вона широко представляє розмаїття художніх стилів, тем і сюжетів. Тому не дивно, що за відвідуваністю, як стверджують її організатори, ця виставка надзвичайно популярна серед широких кіл шанувальників образотворчого мистецтва і престижна для самих художників.

Назва „Різдвяна” вже сама по собі визначає її тематичну спрямованість, але на практиці виставка представляла надзвичайно багатобарвну картину, як за жанровим різноманіттям, так і за складом учасників: на ній було представлено твори як початківців, так і загальноновизнаних художників.

Відкриваючи виставку, заслужений художник України П. Зикунов зазначив, що наші митці, попри всі негаразди сьогодення, прагнуть прославляти і возвеличувати добро і світло [16].

Іншою гучною подією у Центральному будинку художника стала V Всеукраїнська виставка “Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників”, присвячена 1660-літтю першої літописної згадки нашої держави в літописі “Повість минулих літ”. 224 твори живопису, скульптури, кераміки, а також гобелени художників з усіх куточків України давали можливість здійснити екскурс в історію України, починаючи від Кам’яної могили та Трипілля до часів незалежності.

Виставка вже вп’яте проходила Міністерством культури України та Національною спілкою художників України. Її мета – відродити історичний жанр, насамперед історичної картини в українському образотворчому мистецтві та стимулювати, зацікавити художників створювати великі художні твори, присвячені українській історії. Адже такі полотна зазвичай мають великий розмір, а сучасним художникам комерційно вигідніше писати невеликі твори – портрети, натюрморти. Участь у виставці брали не лише вже визнані класики українського мистецтва, а й талановита молодь, яка подає своє сучасне, не заангажоване мистецьке переосмислення історичних подій і постатей. Куратором, ідеологом, автором та натхненником проекту був художник О. Мельник.

На виставку 2012 року оргкомітетом було відібрано 224 твори – це картини, скульптури, кераміка, гобелени. Експозиція була вибудована в хронологічному порядку – Трипілля, скіфи та сармати, Київська Русь та

слов'яни, козаччина, революція та громадянська війна 1917–1922 років, радянський період, часи незалежності. Художники вдавалися до зображення історичних та міфологічних постатей – княгині Ольги, козака Мамая, Т. Шевченка, М. Гоголя, гетьманів, до трагічних сторінок історій – війна, Бабин яр, Чорнобиль, до зображення українського села та традиційних свят. Тож глядач, проходячи залами, мав змогу здійснити своєрідну подорож у часі, разом з митцями осмислити грандіозність буття наших предків на землі, задуматися про своє місце та роль у житті.

Серед найвизначніших експонатів виставки були роботи відомого вітчизняного художника-монументаліста ХХ століття В. Задорожнього. Тут було представлено його знамениті гобелени, розроблені для готелю „Либідь” на початку 80-х років, зокрема „Кий, Щек, Хорив і сестра їх Либідь”, які продовжують традиції Київської Русі, а також його картини „Роксолана”, „Аліпій”, портрети митців. На виставці можна було побачити принт мозаїки М. Стороженка, що виконана наприкінці 1960-х років і знаходиться в Феофанії, в натуральному розмірі. Один із знакових творів — картина О. Мельника “Діяння Андрія Боголюбова на Русі”, яка дозволяє по-іншому подивитися на цю історичну постать. В контексті теми цієї виставки доречною виглядала робота творчого подружжя В. Прядки та О. Владимирової „Аскольд і Дір”. В цій тематиці була представлена і робота в іконописному стилі молодшої художниці А. Фурс „Доля. Аскольд”. Відкриттям виставки стала художниця Т. Іванова з Харкова, яка присвятила кілька картин радянським часам. Активну участь у виставці брали і студенти столичних художніх навчальних закладів. Виставка дала їм можливість показати і розкрити талант, знайти творчі орієнтири для створення цікавих робіт. Дуже важливим фактом стало те, що проект мав відгук не лише серед митців та глядачів, а й у держави. Деякі роботи було закуплено Батуринським заповідником та Львівським національним художнім музеєм, що в наш час, коли музейні збірки мало поповнюються, є непересічним явищем [17, 18].

З 27 квітня по 13 травня 2012 року працювала чергова Всеукраїнська виставка-трієнале графічних мистецтв „Графіка – 2012”. Усі виставкові площі третього поверху Центрального будинку художника України були зайняті графічними творами, виконаними впродовж трьох останніх років художниками-графіками з усієї України. Експозиція поєднала твори виставки-трієнале та виставки-бієнале конкурсу ім. Г. Якутовича, оскільки 2012 року збіглися терміни їх проведення. 250 робіт від 180 авторів дали можливість простежити тенденції розвитку української школи графічного мистецтва. Було представлено майже всі існуючі в українській графіці стилі і напрямки та види графічних технік, включаючи і новітні, зокрема, комп'ютерну. Поруч із творами визначних майстрів українського графічного мистецтва експонувалися

й роботи наймолодших, котрі роблять лише перші кроки у світі мистецтва – учнів Дитячої академії мистецтв. Та у виставці брали участь графіки не тільки різних генерацій, а й різні за обраними мистецькими дорогами. Різноманітність стилістики, світоглядних позицій, мистецьких уподобань і напрямків була очевидною з першого ж ознайомлення з експозицією. Тож, виставці були притаманні риси високого професіоналізму, який визначався не за відповідністю, як раніше, академічній освіті, а за тонкими і неоднозначними критеріями образності й виражальної сили сучасного мистецтва.

На виставці зацікавлений глядач у черговий раз переконався у майстерному володінні її експонентів художньо-технічними виражальними засобами. Різноманітною була ця виставка і за тематичним охопленням явищ дійсності. А критики відзначали, що символічна, знакова і метафорична образність дедалі більше стає характерною рисою графіки.

Показово, що „Графіка – 2012” за віком її учасників була майже наполовину молодіжна. Взагалі активна участь молодих художників, особливо зі студентського середовища, у всеукраїнських художніх виставках є явищем позитивним і бажаним. Беручи участь у масштабних мистецьких акціях поруч відомих майстрів, вони рано починають мислити категоріями сучасного професійного мистецтва, навчаються сучасним формам мистецького життя, при звичаються до специфіки виставкової діяльності, набувають досвіду творчої конкуренції [19].

Були і певні нарікання до організаторів виставки. Так, не всіх задовольняла практика прийняття на виставку графічних аркушів не за оригіналами, а за наданими автором на розгляд виставкому фотографіями з них. Графіка – мистецтво витончене, і тільки за оригіналом можна безпомилково судити про достоїнства твору. Висловлювалися також побажання до Міністерства культури України, за підтримки якого організовувалася ця виставка, активніше долучатися до формування художніх виставок державного значення та їх цілеспрямованого фінансування з метою видання каталогів, широкого висвітлення у ЗМІ та придбання творів для поповнення музейних колекцій. Тепер придбання творів за державні кошти відбувається переважно не з художніх виставок, а на пропозицію самих музеїв згідно з потребою поповнення своїх фондів. Постала необхідність тіснішої співпраці Національної спілки художників України з різними за характером музеями країни. Треба запрошувати музейних працівників на відкриття виставок та заохочувати їх відвідувати **спілчанські** художні заходи у столиці й інших виставкових центрах, завчасно знайомити керівників цих державних закладів із щорічними планами виставкової діяльності Національної спілки художників України, що здійснюються за підтримки Міністерства культури України.

А щодо „Графіки –2012”, то багатоваріантність застосування графічних матеріалів, технік, прийомів сприяли створенню багатоликого вражаючого образу сучасної української графіки. Автори численних графічних творів внесли немало несподіваного, виразного, високохудожнього в експозицію виставки. Захід повно і різнобічно **репрезентував палітру** сучасного графічного мистецтва України, став значущою подією у культурно-мистецькому житті країни [19].

Однією з центральних мистецьких подій 2012 року стала велика щорічна Всеукраїнська виставка до Дня художника. В експозиції, розгорнутій у Центральному будинку художника, налічувалося близько 600 творів, серед яких живопис, графіка, скульптура та декоративно-прикладне мистецтво з усіх регіонів України. Шанувальники образотворчого мистецтва мали змогу ознайомитися з надзвичайним діапазоном мистецьких шкіл України – від закарпатської та львівської до кримської та одеської. Щороку ця виставка користується надзвичайною популярністю, оскільки експозицію представляють різнобарвні твори різних стилів та тематик, які віддзеркалюють стан сучасного українського мистецтва. До масштабної культурологічної події залучили представників усіх обласних та міських організацій Національної спілки художників України. „Цьогоріч на виставці набагато більше картин, ніж зазвичай, що свідчить про зростання популярності та зацікавленості до цього заходу митців, – підкреслив директор Дирекції виставок НСХУ І. Волощук. – Найбільше робіт представлено з Києва, Харківської та Одеської областей”. За його словами, цінність виставки була саме в тому, що вона давала уявлення про сучасне українське мистецтво, і стала свого роду оглядом, соціальним зрізом усієї країни, а також показала роботи останніх років не лише заслужених митців, а й молодих авторів. Твори мистецтва ледве вмістилися на площі 800 виставкових метрів, розвішували їх 4 дні. Кожен відвідувач міг знайти собі картини до смаку, адже тут було представлено усі стилі – від реалістичних пейзажів та натюрмортів до імпресіоністських робіт та абстракцій [20].

Як вже зазначалося, цим великим столичним заходам не поступалися і деякі значні виставки у областях нашої держави, що мали міжнародний або всеукраїнський статус.

XVI Міжнародний осінній салон „Високий замок 2012” „ввірвався” в львівське життя яскравими кольорами та свіжістю художніх рішень. Міжнародний осінній салон „Високий замок” – щорічна художня виставка-конкурс, метою якої є популяризація сучасного українського мистецтва; активізація мистецького середовища Львова; ознайомлення з творчим доробком українських і закордонних професійних художників та напрямками сучасного мистецтва; підтримка молодих талановитих митців; вирішення кращих мистецьких творів року. Осінній Салон – це також платформа для творчої

співпраці, нагода обміну досвідом, думками та поглядами між митцями та глядачами.

У Палаці мистецтв на трьох поверхах було представлено палітру актуального сучасного мистецтва, яке репрезентували художники не лише з України, але й з-за кордону. На відбір до Міжнародного осіннього салону „Високий Замок 2012” було подано понад 500 робіт 200 митців. Близько 300 робіт відібрали для експонування на виставці. Найбільше було представлено живопис та графіку, менше – дрібну скульптуру, кераміку, ткацтво. Фахівці зазначали, що у порівнянні із попередніми роками, виставка 2012 року була на порядок вищою за попередні [21].

Чернігівський музей сучасного мистецтва „Пласт-Арт”, відкритий у 1994 році художником Б. Дедовим, приймав Всеукраїнський арт-фестиваль сучасного мистецтва „Територія душі”. Тут 53 художники з різних куточків країни показали 160 робіт у різних стилях. Ідейно-світоглядний зміст арт-фестивалю, як зазначив доктор філософських наук голова наглядової ради Чернігівського музею сучасного мистецтва „Пласт-Арт” В. Личковах, тематизується у формулі „Україна в образотворчому мистецтві: природа, історія, культура, люди”. А взагалі, усі учасники заходу були одностайні в тому, що територія проекту росте і вшир, і вгору. Естетична концепція „Пласт-Арту” гуртує митців, які відтворюють архетипи української ментальності в сучасних художніх образах. Особливого значення набувають традиції сіверянської образотворчості – естетика зачарованої Десни, пронизана романтичною символікою. Музей шукає митців, котрі стверджують неповторну естетичну ауру регіону, розширюють виднокруг сучасної національної іконосфери.

Філософія і поезія, святе і земне поєднувалося, зокрема, у роботах Д. Зуганова, В. Жлудько, Б. Єгіазаряна, О. Дубовика, О. Скороход, І. Леві та інших учасників „Території душі”. Ці твори запрошують думати, дискутувати. В цьому, – на думку критиків, – мабуть, і є творча удача [22].

У 2012 році активно працювали як традиційні виставки, так і експозиції за підсумками художніх симпозіумів та пленерів. Ці заходи викликали увагу преси, фахівців та відвідувачів не меншу, ніж великі столичні експозиції. Зокрема, з 14 по 26 травня у Запоріжжі тривав X Міжнародний художній пленер „Хортиця крізь віки – 2012”. Його організаторами виступили: Запорізька організація Національної спілки художників України, Національна спілка художників України, управління культури і мистецтв Запорізької міської ради, культури і туризму Запорізької обласної державної адміністрації, Національний заповідник „Хортиця”, Національний заповідник „Кам’яна Могила” (м. Мелітополь).

Участь у заході брали професійні художники з України, які працюють в різних жанрах образотворчого мистецтва: живописі, графіці, скульптурі, декоративно-прикладному мистецтві. Серед них чимало тих, хто у своїй творчості використовує мотиви, пов'язані з історією України і запорізького козацтва, – загалом – 35 митців із 16 міст України, а також Словаччини, Бельгії, Тунісу.

Протягом двох тижнів учасники пленеру проживали та працювали на о. Хортиця, з яким пов'язані найяскравіші сторінки історичного минулого України. Художники відвідували історичні, археологічні пам'ятки, музеї і найбільш мальовничі місця запорізького краю. Організатори пленеру вважають, що захід сприятиме відродженню історичного жанру в українському образотворчому мистецтві, приверненню уваги авторів до глибокого осмислення героїчної історії України, її козацької слави, Запорізької вольниці.

Під час роботи пленеру було проведено майстер-клас професійних художників з учнями шкіл естетичного виховання Запоріжжя, і дітьми з особливими потребами.

Урочисте закриття пленеру і відкриття підсумкової виставки відбулося 25 травня у виставковому залі Запорізької організації Національної спілки художників України. На виставці було презентовано каталог X Міжнародного художнього пленеру „Хортиця крізь віки – 2012”. А колекцію творів художників надалі представлятимуть у музеях і виставкових залах України. Так картини пленерів „Хортиця крізь віки” 2005–2006 років експонувалися в Києві, Черкасах, Кіровограді та Херсоні [23, 24].

Органічною часткою сучасного мистецького життя став XV Міжнародний севастопольський пленер. За 15 років пленери стали традиційними культурними подіями у місті, набули суспільного резонансу. Тож, у 2012 році підсумкової виставки з інтересом чекали городяни та художники. Роботи визнаних майстрів українського та європейського живопису та графіки виставлялися поряд з роботами творчої молоді, яка, спираючись на традиції і досвід майстрів, своїм неповторним поглядом на навколишній світ закладає основи живопису майбутнього. У пресі відзначали високий професіоналізм учасників пленеру, якість мистецького зростання, високий рівень колоризму. А підсумки загальної пленерної праці дали змогу констатувати наявність потужного новітнього мистецького напрямку, який естетично збагачує українське образотворче мистецтво [25].

У місті Чугуєві – на батьківщині всесвітньовідомого художника І. Рєпіна проходив XIII Міжнародний рєпінський пленер. Традиційний мистецький захід проводився з метою розвитку та популяризації реалістичного напрямку в сучасному образотворчому мистецтві, створення умов для творчого спілкування, обміну досвідом художників-реалістів – представників різних міст

та країн; виявлення та підтримки молодих талановитих художників, формування унікальної колекції робіт учасників Міжнародних репінських пленерів.

XIII Міжнародний репінський пленер традиційно проводився протягом 24 днів. Весь цей період працювали майстер-класи для учнів Дитячої художньої школи, молодих художників та художників-аматорів. Проводилися творчі зустрічі з учасниками пленеру на підприємствах, в організаціях та військових частинах міста. Митці брали участь у благодійній акції „Картина у подарунок дітям – сиротам”. А завершився пленер підсумковою виставкою. Творчі підсумки заходу стали темою обговорення науково-практичної конференції, а також ввійшли до каталогу „Репінський пленер – 2012”. Яскраві полотна створили учасники пленеру Є. Кострюков, С. Коморний, В. Ратковський, Є. Єгоров,

О. Чередниченко, А. Калюжна, Л. Заборовський та ін. Їх роботи продемонстрували, що і сьогодні, на початку XXI сторіччя, реалістичний живопис зберігає власні позиції та залишається перспективним напрямом в образотворчому мистецтві [26].

Івано-Франківськ став місцем проведення X Міжнародного фестивалю ковальського мистецтва. У ньому брали участь знані та молоді майстри ковальської справи з 18 країн світу. Свято вперше проходило на майданчику відновленого Бастіону Станіславської фортеці. У галереї бастіонного комплексу було розгорнуто традиційну виставку „Орнаментальне ковальство”, а у залі Музею мистецтв Прикарпаття було представлено роботи вихованців навчальних закладів, які готують фахівців з художньої обробки металу. У рамках фестивалю відбулося відкриття створеної минулого року та подарованої місту з нагоди його 350-річчя „Арки дружби”. Ця масштабна композиція є символом єдності, зв'язку з багатьма поколіннями людей, які творили історію міста. Багаторічна діяльність фестивалю „Свято ковалів” стала можливою завдяки активній творчій позиції майстрів ковальської справи, діяльності Громадської організації „Свято ковалів” на чолі із заслуженим художником України С. Полуботком, фінансовій підтримці шанувальників мистецтва художньої обробки металу [27].

У Рівному пройшов Всеукраїнський ковальський фестиваль „Металеве серце України”, у якому взяли участь десятки ковалів із різних куточків країни, а також майстер-підкорювач вогню та металу з Нідерландів 73-річний Х. Сенсен. Справжньою окрасою свята стала виставка оригінальних робіт із металу, привезених ковалями у Рівне. Вона поповнилася й новими виробами, створеними вже тут. Кожен з учасників фестивалю виготовив також коване серце – як подарунок для Рівного. За словами організаторки фестивалю Н.

Кроки, усі ці сердечка прикрасять велику скульптуру українського серця, яка стане своєрідним талісманом міста [28].

Всеукраїнський живописний пленер „Старе нове місто” відбувся у Теребовлі на Тернопільщині. Влітку 2012 року одне з найстаріших міст області відзначало 915 років з часу свого заснування. Протягом тижня майстри пензля з різних куточків України і з-за кордону відтворювали його пам'ятки: руїни замку та монастиря отців-василіян, стародавні споруди комплексу кармелітів, оборонної церкви Святого Миколая. Не менш цікавим для художників було й нове місто. Свої роботи вони представили на благодійному аукціоні. Виручені кошти, а це 28 тис. грн., пішли на створення дошкільної групи у садочку „Сонечко”. Міський голова Теребовлі С. Поперечний подякував митцям за участь у пленері і їх внесок у розвиток інфраструктури міста. „Це перший пленер такого масштабу у Теребовлі, – розповів його куратор М. Шевчук. – До нас приїхали такі відомі художники, як Р. Вільгушинський, М. Дмитрух, Б. Ткачик, І. Дорош з Тернополя, О. Титенко, Н. Полтавець і С. Лаушкін з Києва, А. Федосеєнко з Харкова, Х. Ліхвельд з Німеччини та багато інших. Їхні роботи, а це понад 100 картин, тепло сприйняли жителі Теребовлі. Самі художники також задоволені поїздкою. Гадаю, це був перший, але не останній пленер у нашому місті” [29].

Художники-керамісти із Польщі, Казахстану, Росії, Молдови, Білорусі, Іспанії брали участь у III Інтернаціональному симпозиумі кераміки в Опішному „2012: 12x12”. Працювали керамісти просто неба, у містечку майстрів, що розташувалося у Полтавській області на території Національного музею-заповідника українського гончарства. Підсумкова виставка робіт перетворила зону відпочинку музею гончарства на чудовий ансамбль садово-паркової скульптури. Після тривалого обговорення було вирішено найвищу нагороду – Гран-прі – цього року не присуджувати. „Мало просто зобразити орнамент. Потрібно його пропустити через себе, відчуті”, – пояснив член журі Хауме Колль Конеза (Іспанія). Першу премію у номінації „Ретро-Модерн” здобув молодий художник-кераміст зі Львова Ю. Мусатов (володар Гран-прі минулорічного симпозиуму) за роботу „Просторовий патерн”. Одразу у двох номінаціях – „Архаїчний свічник” та „Іменне панно” – першу премію здобула О. Слестнікова з Челябінська (Російська Федерація) з творами „Галактика” та „Панно” відповідно. Високими результатами симпозиум завершився і для полтавчанки І. Гуржій. У номінації „Ретро-Модерн” вона розділила другу премію з львів'янкою І. Богуславською, а у номінації „Іменне панно” – з молдаванкою С. Шугждою. Та найголовніше, що під час творчого заходу було створено прекрасні глиняні скульптури. Надалі ці твори стануть основою галереї монументально-паркової скульптури просто неба в опішнянському „будинку Кричевського-Лебіщака” [30].

На початку нового тисячоліття відновилася робота щорічних пленерів у Будинку творчості „Седнів” Національної спілки художників України (Чернігівська область). Вони регулярно проводилися від 1960-х до 1990-х рр., а далі була тривала перерва, викликана переважно економічними причинами. Та сьогодні настав новий період у житті митців, коли вони мають можливість творчо працювати в одному з наймальовничіших куточків України.

На пленерах у Седневі щороку працює кілька груп. Осінній пленер закінчується напередодні Дня художника. До цієї дати приурочено підсумкову експозицію пленеру на каштановій алеї у садибі Лизогубів та літературно-мистецьке свято „Седнівська осінь”, що вже стало визначною подією не лише чернігівської землі, а й культурної громадськості всієї України. У святі, окрім художників, беруть участь представники місцевої влади, письменники, композитори, співаки, ансамблі пісні й танцю тощо. Усе це створює творчу атмосферу та піднесений настрій присутніх.

У 2010 та 2012 рр. було організовано зимові пленери. Учасниками зимового пленеру 2012 року стали 13 художників з Києва, Харкова та Чернігова. Серед них Ю. Кутілов, Д. Добрякова, О. Ольхов, Т. Красна, О. Петренко та ін. Пленер був вдалим для всіх учасників. Вони отримали величезний емоційний заряд на подальшу творчість, відчули себе продовжувачами тієї великої справи, яку робили їхні попередники, видатні митці. Багато значило спілкування майстрів, які вчилися один в одного.

Тут слід зазначити, що певну фінансову допомогу в організації пленерів у Седневі надав Благодійний фонд „Велика родина”. Так фонд ініціював та підтримав проведення у Будинку творчості „Седнів” у квітні–травні 2012 року весняного пленеру, учасниками якого стали переважно молоді митці з Києва та Харкова, які підготували експозицію до Всеукраїнського шевченківського мистецького свята, яке відбулося 20 травня у Харкові. Його центральною подією саме й стала художня виставка, а представлений на неї живопис та графіку оглянули тисячі харків’ян та гостей міста [31].

У пресі підкреслювалося, що проведення таких масштабних міжнародних та всеукраїнських виставок, пленерів та симпозіумів сприяло розвитку сучасного образотворчого мистецтва, розкрило нові можливості перед багатьма авторами. Художники мали змогу познайомитися із сучасним надбанням інших митців, порівняти його із своїм доробком. Ці виставки дозволили яскравіше викристалізувати національні риси митців, побачити створення нових течій та напрямків, надати упевненість у своїх можливостях.

Серед інших значних мистецьких акцій, що відбувалися протягом року, переважали колективні та персональні виставки. Зокрема, увагу мистецтвознавців, митців та громадськості викликала виставка претендентів на здобуття премії імені Катерини Білокур в галузі народного мистецтва та премії

імені

М.Г. Дерегуса в галузі образотворчого мистецтва у залах Центрального будинку художника Національної спілки художників України. У ній взяли участь 20 авторів, які представили більше ста творів декоративного та народного мистецтва, живопису і графіки.

За підсумками розгляду експонованих робіт членами Оргкомітету з присудження премії імені М.Г. Дерегуса було прийнято рішення присудити звання лауреата премії у 2012 році у номінації живопис – Г. Попіновій, у номінації графіка – В. Козубу. А лауреатом премії імені Катерини Білокур у 2012 році стала художник-кераміст Н. Ісупова. Вручення дипломів лауреатам відбувалося під час відкриття щорічної Всеукраїнської різдвяної виставки у виставкових залах Національної спілки художників України [32].

У виставковій залі Центрального будинку художника презентували і художню виставку „Наш Тарас”. Експозицію було присвячено 200-річчю від дня народження Кобзаря, яке святкуватимуть у 2014 році. Серед представлених робіт – картини відомих українських художників та лауреатів Шевченківської премії. Завітавши на виставку, кияни та гості міста мали можливість побачити твори митців, присвячені Т. Шевченку, його життєвому і творчому шляху, а також його літературним образам. В експозиції – живопис, графіка, скульптура, твори декоративно-прикладного мистецтва – гобелени та вишиті рушники. Серед них – роботи корифеїв українського образотворчого мистецтва М. Глуценка та Т. Яблонської. Також відвідувачі мали змогу оглянути шевченкіану лауреатів Національної премії України ім. Т. Шевченка, зокрема С. Шишка, В. Ковтуна, В. Лопати. Шанувальників мистецтва зацікавило унікальне зібрання графіки, створеної до 150-річчя поета – серії робіт народного

художника

СРСР

М. Дерегуса, збірник листів видатних харківських графіків, роботи В. Лопати, Г. Якутовича. На виставці поєднувалися різномасштабні твори, об'єднані однією тематичною ідеєю. Поряд з великими полотнами народних художників України – киян В. Сингаївського, Е. Базілянського та О. Артамонова, вінничанина М. Чорного, кримчанина Ф. Захарова було розміщено твори менших розмірів. А роботи, в яких прямо ілюструється творчість Т. Шевченка, доповнювали пейзажі та натюрморти. Кожен експонат виставки був непересічним мистецьким явищем, а разом вони створювали масштабний образ Кобзаря, відкривали шлях до нових осмислень його творчості і головної теми – України. Під час виставки також проходила низка заходів, серед яких зустрічі учнів навчальних закладів та художніх шкіл з авторитетними шевченкознавцями, дискусії щодо сучасного прочитання спадщини Т. Шевченка та концертні вечори [33].

У Центральному будинку художника було розгорнуто і виставку робіт українських художників „Україна і спорт”, присвячену футболу. Її ідея виникла у контексті проведення „Євро – 2012” та Олімпійських ігор у Лондоні. Поєднання в одному просторі творів 80–90-х років минулого століття з фондів Дирекції виставок НСХ України із сучасними роботами українських митців виправдало себе як своєрідне взаємодоповнення і, водночас, сприяло виокремленню знакових полотен, які виглядали актуально і цікаво. Мистецтвознавці відзначили, що складне образно-пластичне вирішення сюжетних завдань притаманне живописним роботам В. Сидоренка, В. Стратюка. К. Косаревського та ін. Цікавими виглядали розділи графіки та скульптури, хоча здебільшого вони формувалися з творів, які входять до колекції НСХУ. Організаторам здалося доречним включити до виставкового ряду певну кількість живописних краєвидів міст, що приймали „Євро – 2012”, і ця частина творів гармонійно поєдналася з основною темою виставки.

Незважаючи на певні побоювання в підготовчий період, виставка „Україна і спорт” стала цікавою і неординарною подією у художньому житті нашої країни та певною віхою у виставковій діяльності Дирекції виставок НСХУ. Ексклюзивність теми, вдалий підбір творів створили незвичну експозиційну картину, яка виглядала виправданою у контексті сучасної виставкової практики [34, 35].

У кулуарах Верховної Ради можна було побачити виставку виробів майстрів народного мистецтва Хмельниччини, які показували свої витвори у парламенті вперше. На виставці було представлено роботи 18 майстрів Поділля – акцент зроблено на художній обробці деревини, шкіри та інших природних матеріалів, об’ємному різьбленні, писанкарстві, вишивці, кераміці, скульптурі, ляльках-мотанках, лозоплетінні. Виставка продемонструвала, що народні майстри Хмельницької області зберегли справжній дух українства, української душі й пісні, що не підвладне й ніколи не буде підвладне жодній кон’юктурі [36].

У виставкових залах Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури відбулася виставка, присвячена 60-річчю педагогічної діяльності народного художника України, професора В. Забашти. Захоплення природою, а відтак принципове ставлення до роботи з натури – визначальне у його творчості. У живописній манері митця – оригінальне поєднання імпресіоністичного виконання із драматичним світосприйняттям, натурального пленеризму із символізмом сюжетного вирішення. Серед нових робіт майстра – портрети, тематичні полотна, проте основне захоплення художника – пейзаж. Останні роботи вражали глядачів експресією та насиченим колоритом. Уже багато років художник малює краєвиди села Дешки на Богуславщині. Ці полотна складають серію літопису українського села за кілька десятиліть. В.

Забашта завжди відстоював ідею створення сучасної національної школи живопису. І час показав, що педагогічна праця митця дала плідні результати. Представлені на виставці дипломні роботи випускників майстерні підтвердили актуальність педагогічних принципів В. Забашти. Вони засвідчили, що школа В. Забашти – цільне мистецьке явище в українській культурі [37].

Персональна виставка О. Каленчука експонувалася у виставковому залі столичного Будинку вчених під назвою „Кримські пейзажі”. Сімферопольський художник працює в техніці акварелі, використовуючи як основу елітний бавовняний папір. У його творчості поєднані увага до деталі („Натюрморт з синіми предметами”) та постійне відчуття космічної грандіозності („Схід після дощу”). Світ акварелей майстра справляє враження затишного і величного („Фісташка і лавка”, „Сосна над бухтою”, „Останній сніг”). Усі роботи художника сповнені любові до Криму, його краси та стародавньої історії („Гора Сокіл в тумані”, „Вид із ялівцевого гаю”). Проте „Кримські пейзажі” – не побутові замальовки. Навіть найбільш упізнаванні з них мали деякий присмак ретро, що надавало їм одночасно й холоднуватю відстороненості, й краси, що зачаровує („За мотивами Гурзуфа”, „Стара Ялта”, „Ластівчине гніздо”). А втім, на думку критиків, сімферопольський художник ладен перетворити у мистецтво навіть найбуденніший мотив („На веранді”) або інтер’єр зали, де проходила його виставка („Виставковий зал Будинку вчених”) [38].

Виставка творів скульптора В. Щербини, створених протягом минулого року, експонувалася у Російському центрі культури та науки. Тут можна було побачити героїв казок та легенд, тварин та циркачів, витворених у „білому золоті”. 60 років життя В. Щербина присвятив улюбленому матеріалу – фарфору. Основна частина його робіт, а це понад тисячі, була створена під час роботи на Київському експериментальному кераміко-художньому заводі у 1954–1988 роках. Близько 10 років він був головним художником заводу. Сьогодні В. Щербина по праву вважається класиком українського фарфору, вражає різноманітністю втілених тем та образів: від програмних речей у дусі соцреалізму („Суботник”, „Медаль”) та ситуативно-розповідних сцен („Лампочка Ілліча”, „Перший літак”) до епічних („Спрага”, „Рибачки”) та гумористичних („Зачароване місце”). Майстру близькі теми українського фольклору, а його стилю характерне гармонійне поєднання м’якої пластичної форми та художнього розпису. В Російському центрі культури та науки відвідувачі побачили 30 нових творів, зроблених 85-річним майстром у 2011 році. Це фарфорові статуєтки та роботи в неглазурованому фарфорі – бісквіті [39].

У київському „PinchukArtCentre” привернула увагу мистецтвознавців та шанувальників сучасного мистецтва виставка 21 номінанта на здобуття „Future

Generation Art Prize – 2012” – міжнародної премії для молодих художників віком до 35 років. Двадцятьоро учасників представляли 16 різних країн; загалом же було надіслано більше ніж 4 тис. заявок зі 134 країн. 21-м номінантом став М. Кадан – володар торішньої премії „PinchukArtCentre” для молодих українських художників. Також від України було відібрано групу „Р.Е.П.” із проектом „Євроремонт”. Критики відзначали, що явних лідерів серед номінантів 2012 року не було. Майже в кожного були цікаві ідеї, реалізовані в творах більш чи менш переконливо. Загалом переважали дві тенденції, до яких тяжіли учасники незалежно від країни походження чи застосованих мистецьких прийомів: або робота з чистими формами, або твір як засіб для донесення певного соціального послання. Володаркою Головної премії стала художниця з Великобританії

Л. Ядом-Боакьє, а усі номінанти, конкурсу візьмуть участь у груповій виставці Future Generation Art Prize @ Venice в рамках Венеційської бієнале 2013 року [40].

Продовжували у минулому році свій діалог із сучасним мистецтвом і столичні музеї. Вже традиційно порадував низкою цікавих експозицій Національний художній музей України. Зокрема, з 28 квітня по 26 серпня 2012 року у Національному художньому музеї у Києві експонувався унікальний культурний проект «Міф „Українське бароко”», який намагався проаналізувати особливості національної традиції, обравши для цього її потужну складову – лінію бароко. Куратори – кандидат мистецтвознавства Г. Складенко та зав. відділу мистецтва ХХ та ХХІ ст. Національного художнього музею України О. Баршинова поєднали у цій роботі досвід мистецтвознавця-теоретика та музейника-практика, тому проект не тільки відбив сучасні погляди на бароко, як особливий тип культури, а й залучив твори з головних київських музеїв – НХМ України, Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Музею книги та друкарства, приватних збірок та галерейних колекцій. Глибоко продуманий, науково обґрунтований проект поєднав твори українського мистецтва від ХVІІ ст. до сучасності. Проект окреслив важливу проблему, яка виходить далеко за межі образотворчості: неоднозначності традицій, їхнього впливу на сучасну культуру та суспільну свідомість. А головною метою проекту був перегляд історії українського мистецтва, переоцінка українського художнього досвіду, непростих шляхів, якими йшло в Україні засвоєння європейських цінностей, а найголовніше – утвердження власної своєрідності. Через бароко утверджували себе український модернізм та нова українська державність. А про важливість бароко для молодого покоління 2010-х свідчили, представлені на виставці, об’єкти Ж. Кадирової, комп’ютерний живопис С. Рябченка, відео С. Воязловського, групи РЕП та ін.

Отже, проект засвідчив, що бароко в Україні себе не вичерпало, а його основні принципи і сьогодні залишаються актуальними [41].

Іншою гучною акцією у Національному художньому музеї України стала виставка художника А. Мельника „Чотири погляди поза часом. Мамайчуки”. Відвідувачі мали можливість побачити картини з нащадками козака Мамаю – Мамайчуками, соняшниками і українськими пейзажами. Герої робіт А. Мельника Мамайчуки – це сьогоднішні українці, нащадки відомого козака Мамаю, без прикрас, як їх відчуває автор. „Козаку Мамаю не одне сторіччя. Зараз більш актуальні його діти – Мамайчуки. Роботи стосуються соціальних проблем, які турбують українське суспільство, – зазначив автор. – Це іронія до певних типажів українців та суспільних ситуацій, в які вони потрапляють. Але мені здається, я маю на неї право як українець та як громадянин”. А. Мельник звернувся до образу „Козака Мамаю”, адже цей лицар барокової доби уособлює риси української вдачі, бачення народом самого себе, коли героїзація та поетичність поєдналися з гумором та самоіронією. Загалом в експозиції було представлено близько 50 робіт митця [42].

У кількох залах Національного музею Тараса Шевченка проходила виставка картин і скульптур, присвячена Київщині, – „Весняні ноктюрни Київщини”. Ця назва виникла як синтез образотворчого мистецтва й музики, а відкриття експозиції проходило під музику фольклорно-етнографічного гурту „Деснянка”, який виконав древні українські пісенні композиції Київщини, Полтавщини, Слобожанщини. Ідея виставки полягала у поєднанні засобів виразності кольору та пластики – твори 5 скульпторів і 5 живописців утворювали різнопланову, але гармонійну експозицію. Зокрема, до складу експозиції ввійшли роботи художників А. Зорка, А. Марчука, В. Гарбуза, М. Євтушенка, І. Пантелемонової та скульпторів М. Дмитріва, З. Федика, В. Корчового, М. Горлового, С. Куцога та І. Дідура [43].

У Національному Києво-Печерському історико-культурному заповіднику справила приємне враження на глядачів виставка „Українське Різдво у Лаврі”, на якій було представлено лялькові композиції заслужених діячів мистецтв України Р. і Д. Лунів. Захід відбувся за підтримки Міністерства культури України та Українського фонду культури. Художники називали цю виставку „втіленням мрії дитинства”. Ляльки, одягнені у національні костюми з усіх куточків України, „ходили” з вертепом та зіркою засніженими вуличками казкових сіл та містечок, колядували, сиділи родиною за святковим столом із традиційними 12 стравами. Загалом у експозиції було представлено більше 70 ляльок. Одяг для них та новорічні костюми для дітей та дорослих, також представлені на виставці, пошила Дана Лунів, а всі деталі лялькових інтер'єрів, штучні ялинки, сніг, лялькові шопки виготовив Роман Лунів. Ці композиції художники створювали протягом 12 років. У Лаврі подібна виставка проходила

уперше. Раніше свої різдвяні композиції митці виставляли в США та Канаді і мали успіх. Під час майстер-класів, які проводили у рамках виставки, маленькі українці дізнавалися багато цікавих деталей про традиційне святкування Різдва в Україні, співали колядок, брали участь у виставах-містеріях [44].

У Київському національному музеї російського мистецтва сучасних митців для виставкових залів на 1-му поверсі обирають ретельно, вони мають бути гідними експонуватися по сусідству з роботами визнаних художників, що демонструються на 2-му поверсі. Зокрема, тут експонувалася виставка „Some moments” молоді, але вже досвідченої художниці М. Абрамової – в основному це натюрморти, які дивували своєю сміливістю, свободою та яскравою красою. Виставка, що розташовувалася у декількох залах, об'єднала роботи під загальною концепцією щоденника “Some moments”. Як і в щоденнику, в ній була своя логіка, але не ставилося жорстких рамок. Головним мотивом виступав елемент несподіванки та свободи. Бажання протиставити засиллю концепцій, схем, форматів спонтанний живописний жест, піти вслід за настроєм – стало відправною точкою, як у створенні, так і у відборі робіт до виставки. На думку художниці, живопис – „безмежність у світі меж”, той острів, на якому емоція все ще може взяти гору над логікою, бажання – над заданою темою. Маючи міцну академічну школу, художниця постійно експериментує з композицією та кольорами [45].

Новітній арт-текстиль заповнював простір залів Музею сучасного мистецтва України впродовж літа 2012 р. Тут, у співпраці з Українською секцією Міжнародної асоціації арт-критиків АІСФ під егідою ЮНЕСКО було підготовлено виставку „Новітній арт-текстиль України”. У наш час арт-текстиль стрімко розвивається і збагачується новими оригінальними ідеями. На виставці у Києві у цьому переконували гобелени, панно, об'ємно-просторові композиції у таких традиційних техніках як ткацтво, вишивка, повсть, батик, текстильний колаж, аплікація, квілт, черпаний папір. У залах МСМУ було презентовано 90 творів 32-х майстрів професійного текстилю з різних міст України. Їхня творчість дає усі підстави стверджувати, що у 2000-х роках арт-текстиль України набув цілком нового звучання у вітчизняному мистецькому просторі.

Куратори виставки мистецтвознавець З. Чегусова та художниця Т. Кисельова, які готували цей проект упродовж півроку, намагалися включити в експозицію твори, ключовими словами до яких можуть бути „незвичність”, „нестандартність”, „неочікуваність”. Це стосувалося як системи жанрів загалом, так і формальної мови кожного автора. В експозиції акцент було поставлено і на багатогранність характеру новітнього арт-текстилю, який синкретично поєднує в собі засоби художньої виразності майже усіх видів сучасного візуального мистецтва. Виставка довела, що в авторському текстилі

переважають образи далекі від буденності. Вони умовні, ірреальні, уявні, фантазійні з символами, знаками, підтекстами, нерідко пройняті сумом і тугою. Безперечно, арт-текстиль став більш драматичним за своїм характером. Це заслуга українських художників, які плідно працювали останніми роками [46].

Також у Музеї сучасного мистецтва проходив фестиваль мистецтв „АРТ-Олімп”, що об’єднав як художників-професіоналів, так і аматорів. Зокрема, упродовж чотирьох днів у виставковому просторі музею експонувалися роботи представників Київщини, Дніпропетровщини, Львівщини, Івано-Франківщини, Полтавщини. „АРТ-Олімп” залучив творчих людей абсолютно різних течій, напрямків, стилів образотворчого мистецтва – скульптора І. Романовського, художників М. Громенко та О. Зелікова, фотохудожника К. Кривду, а також майстрів хенд-мейду Н. Сердюк, І. Федасюк, О. Ягодку та інших. „Тут представлено роботи митців високого рівня майстерності, але які ще не заявили про себе у межах окремої течії, – підкреслила А. Владимирська, організатор арт-проекту. „АРТ-Олімп” – це своєрідний заклик: „Нехай різні види мистецтва переплітаються між собою та співіснують!” І дійсно, захід підкреслив актуальність синтезу мистецтва, показав, які можливості він відкриває. За словами мистецтвознавця Н. Романової, – „сьогодні синтез мистецтв – це жанр, який охоплює всі види мистецтва. Можна сказати, що в наш час будь-якого напрямку у чистому вигляді практично не існує. Більшість всесвітньо відомих художників використовують у своїх роботах якісь речові деталі. Наприклад, є такі картини, де неможливо відрізнити на полотні справжню траву від написаної. Популярне поєднання різних матеріалів, створення різноманітних колажів, заміна стандартної панорами так званою „біорамою”. Тому сказати, що живопис сьогодні існує окремо, не можна. Навпаки, сучасний живопис поєднує в собі навколишнє середовище, всі його швидкоплинні зміни. Адже люди хочуть бачити на картинах такі ж емоційні вибухи, як на телеекранах чи моніторах” [47].

У Київському літературно-меморіальному музеї Лесі Українки було представлено виставку художніх робіт А. Добрової, присвячену творчості видатної поетеси. Це була вже третя персональна виставка художниці, портрети, натюрморти та пейзажі якої демонстрували миттєвість та неповторність життя. Молода художниця А. Добрава працює в стилі реалізму, володіє технікою живописного академічного письма. Її роботам притаманні жвавість і сонячність колориту. В експозиції було представлено пейзажі, натюрморти, портрети („Україночка”, „Татарочка”); під більшістю робіт – поетичні рядки Лесі Українки. Водночас, на другому поверсі музею для всіх, хто цікавиться театром, було відкрито виставку „Сценічні образи в ескізах театральних костюмів або... Гра для моєї бабусі” українського сценографа А. Александровича-Дочевського. 2012 року минув 20-річний ювілей його роботи

як головного художника в Національному драматичному театрі ім. І. Франка. В творчому доробку митця – сценографія до більше як 60 вистав. А. Александрович-Дочевський є не лише автором сценографії, а й костюмів. Виразні риси його театральних костюмів містять в собі взаємодоповнюваність форми і кольорової гами, ефект перебільшення, спрощення, абстрагування, динамічність і трансформацію. На виставці було представлено ескізи костюмів до 17 вистав і одного кінофільму, частина з яких демонструвалася вперше [48].

Як завжди, колективні виставки та роботи окремих художників послідовно представляли мистецькі галереї. Найбільш активну діяльність, вже традиційно, демонстрували галереї у столиці. Вони привертали увагу мистецтвознавців, преси, відвідувачів та потенційних покупців мистецьких творів широким діапазоном експонованих робіт.

Персональна виставка київського художника С. Хохлова у галереї „Мистець” присвячувалася 75-річчю з дня народження майстра. Щільність барв його картин обертається монументальністю, що трансформує навіть найбуденніший мотив. Пейзажі – улюблений жанр С. Хохлова („Березневий гай”, „Весняна рапсодія”), і в кожній роботі художник пише про вічність – величаву, урочисту, подеколи майже символічну („Полин”, „Верби”). Пейзажі незрідка обжиті („В Унучках”, „Куточок Славутича”), а з віковими деревами та безконечним небом гармонійно співіснують люди й тварини („Пейзаж з блакитною козою”). А в нечисленних натюрмортах С. Хохлова та ж монументальність дивним чином поєдналася з камерністю й особливою елегантністю при виборі „моделей” („Жовті троянди”, „Натюрморт з раковиною”) [49].

„Наш Київ” – так називалася персональна виставка живописця і графіка Ю. Кутілова, що також проходила у галереї „Мистець”. Саме київським пейзажам було надано центральне місце в експозиції. Прозорі й ніжні барвами, дуже ліричні і в той же час урочисті полотна майстра оспівують стародавнє місто („Софійський собор”, „Нижня Лавра”, „Весна в Гідропарку”, „Андріївська церква”, „Спас”). Цю київську живописну серію продовжували пейзажі Седнева („Дилія”, „Золото осені”). Доволі цікавою є графіка художника – лаконічна, гостра, експресивна („Подруги”, „В хліву”). А живописна серія, присвячена Чорнобилю, сповнена болем й трагізмом („Втеча”, „Той, що сидить у саркофазі”) [50].

Близько 30 робіт із циклу „Голос моєї душі” презентували в столичній галереї „Мистецька збірка”. Це вперше після тривалої перерви народний художник України І. Марчук вирішив відкрити перед очима громадськості світ своєї ранньої творчості (переважно роботи 70–80-х років минулого століття). Бути іншим, творити не так, як усі, – основний принцип митця. У ранніх творах художника помітна одна особливість – поряд із багатогранними образами в

картинах відчуваються емоційні переживання-передчуття. Згодом вони виллюються в непрості життєві випробування. Загалом його колекція сьогодні нараховує близько 4,5 тис. картин. „Голос моєї душі” є стрижнем в художній концепції митця. „Він, як стовбур дерева, який обростає гілочками”, – зазначає І. Марчук [51].

У галереї „Печерська” відбувалася персональна виставка відомої київської художниці-керамістки В. Томашевської. Оригінальні, віртуозні, вишукані й романтичні її картини-панно набрані з окремих фрагментів, кожен із яких сам по собі є витвором мистецтва. Пташка, риба, листок, квітка, маска, будиночок – усе це шматочки тієї керамічної мозаїки, з якої В. Томашевська створює свій всесвіт – з морями і річками, казковими лісами і квітучими островами, затишними містами і безкінечним небом. Зберігаючи загальний стиль робіт, художниця, втім вносить у нього постійні доповнення. У її керамічному світі з’являються нові мешканці: городяни з букетами осіннього листя, лісові звірі, розкішний павич, а у творах на релігійну тематику – ангели. На виставці експонувалися також роботи Б. Томашевського, сина художниці. Архітектор за освітою, він створює з окремих керамічних фрагментів абсолютно інші композиції – монументальні, лаконічні, часто абстрактні, які майже демонстративно обходяться без полив і фарб, сучасні за тематикою і звучанням [52].

У столичній галереї „Мистецький курінь” проходила виставка А. Куцаченко „Element”. Головна тема робіт київського художника – сучасне місто та його околиці. Зараз передмістя нашої столиці радикально трансформуються не тільки в життєвому устрої, архітектурі, а й перетворюється на грандіозний експериментальний майданчик. Сучасний світ вносить свої корективи і вказує точку відліку нового сприйняття часу, іншого усвідомлення дійсності. Тож, перед глядачем з’явився „портрет” динамічного сучасного мегаполісу і маленького міста, які стрімко змінюються. Мистецькі твори циклу створювали своє інтерактивне середовище взаємодії людини і сучасного міста [53].

Темам сучасного міста було присвячено і групову виставку українських художників під назвою „Міста світу” у галереї „Мистецька палітра”. На ній було представлено цикл робіт митців, які, подорожуючи світом, створили портрет життя в місті. Вони за допомогою фарб відтворили енергії мегаполісів Нью-Йорка, Москви, Парижа, Лондона, Венеції, Києва, Львова, Відня, Кракова та інших. На виставці відвідувачі побачили різноманітні роботи – від реалістичного зображення міста, яке легко впізнати з першого погляду, до абстрактного пейзажу [54].

„Триптих-АРТ” – одна з найстаріших українських галерей, відкрита ще 1989 року. І за час свого довгого і досить плідного життя вона „обросла” багатьма мистецькими традиціями. Одна з них – влаштовувати сезонні

дивертисменти. Вони дають змогу об'єднати різні за жанром твори незнайомих між собою художників. „Живописний дивертисмент осені” – під такою назвою 25 художників поділилися своїми рефлексивними поглядами на осінь. „У цій виставці ми аж ніяк не претендуємо на вичерпність, а хочемо передусім влаштувати свято для друзів галереї і всіх поціновувачів мистецтва”, – зазначила Т. Савченко, автор ідеї „Осіннього дивертисменту” та власниця галереї. Усі з 25 художників творять у різних техніках – від неореалізму до постпостмодернізму [55].

У „Mironova Gallery” демонструвалася виставка одного з найбільш відомих у світі та дорогих українських художників А. Криволапа під назвою „Український мотив”. До експозиції увійшли пейзажі із серій „Карпати”, „Крим”, „Гурзуф”, створені автором з 2007-го по 2012 роки. А. Криволап – перший з вітчизняних живописців, який став героєм обкладинки „Forbes” за всю історію видання. У 2011 році роботи художника двічі встановлювали світовий рекорд з продажів сучасного українського мистецтва на міжнародному арт-ринку. Його картину „Степ” продали на аукціоні „Phillips de Pury & Co” в Нью-Йорку за \$98500, а роботу „Кінь. Ніч” на торгах сучасного мистецтва „Phillips de Pury & Co” в Лондоні – за \$124400. Художника завжди найбільше цікавив саме емоційний бік сприйняття твору, його пейзажі апелюють до почуттів, яких, на думку автора, не вистачає сучасному мистецтву. Більшість робіт А. Криволапа створює, беручи за основу ландшафти центральної України. Тим цікавіший був погляд „майстра нового пейзажу”, як називають митця, на живописні види Карпат, узбережжя Чорного моря та Кримські гори. За словами митця, всі роботи він малював на пленері – з натури, тому вони вийшли яскраві, імпресіоністичні, створені під першим враженням. Виставка була унікальна тим, що жодна з представлених в рамках проекту картин раніше не експонувалася, а тему пейзажів Карпат і Криму автор вважає новою у своїй творчості і збирається продовжувати її й надалі [56].

Про виставки у галереях можна говорити ще дуже довго. Але звісно, діяльність художніх галерей не вичерпала всієї різноманітної палітри мистецького життя на теренах нашої держави. Численні колективні та індивідуальні виставки проходили у музеях та виставкових залах у всіх регіонах України.

Так, у Харкові у новоствореному осередку сучасного мистецтва „ЄрміловЦентр” діяв оригінальний виставковий проект І. Абрамовича й Т. Тумасян „Сучасні українські художники”. Експоновані тут роботи стали своєрідним „спектральним” зрізом українського арту. Включена у паралельну програму І Київської міжнародної бієнале сучасного мистецтва Arsenale 2012, харківська виставка чи не вперше зібрала в одній експозиції картини С. Браткова, О. Гнилицького, П. Макова, О. Тістола, В. Сидоренка, М. Маценка, М. Скугаревої,

А. Криволапа та ще багатьох інших відомих митців. Усього – 27 сучасних українських художників, яким, за творчим задумом організаторів проекту, було надано можливість показати широкій аудиторії відвідувачів центру по одній картині. І хоча ця виставка, вхід на яку був безкоштовний, не була об'єднана загальною тематикою, концептуально вона стала необхідною сьогодні спробою допомогти українцям сформувати об'єктивне уявлення про стан вітчизняного образотворчого мистецтва через творчість яскравих самобутніх художників. „Представлені на виставці роботи розширюють наше уявлення про можливості сучасного мистецтва, яке, здавалося, навіки залякло у стані безкінечної симуляції похмурих наративів. Вони відкривають нам красу світу, перетвореного спеціально для нас небайдужістю і талантом. Завдячуючи їм, цей світ дає можливість бути самим собою, сприймати дійсність у тих кольорах, у яких ми сприймали її у дитинстві, перебувати у своєму настрої, тут і зараз, – наголосила куратор проекту М. Хрущак. – Вважаю, що ця виставка – одна з подій року для Харкова, адже дає змогу городянам долучитися до насиченої експозиції сучасного українського живопису. Загалом для людей, які цікавляться мистецтвом, „ЄрміловЦентр” є одним із найбільш відвідуваних місць у Харкові. Тут, крім нашої виставки, відбувається багато паралельних подій зі сфери музики, поезії, кіно. Словом, виставка – не просто одноразова відокремлена акція, а, так би мовити, ключова ланка низки пов'язаних між собою арт-подій, метою яких є промоція сучасного українського мистецтва”. До реалізації проекту „Сучасні українські художники” одночасно долучилися кілька мистецьких інституцій – компанія „Арт-агент”, Фонд підтримки сучасного мистецтва „Стедлі Арт Фундація”, харківський Центр сучасного мистецтва „ЄрміловЦентр” та видавництво „Родовід”, що видало двомовний каталог з однойменною назвою, яким започаткувало власну серію книг, присвячених сучасному українському мистецтву. „Незважаючи на те, що в Харкові існує одна з найстаріших в Україні художніх шкіл, у цілому, оцінюючи градус суспільного ставлення до сучасного мистецтва, наше місто, на відміну від Одеси, Донецька, Львова чи тим паче Києва, – своєрідна провінція для сучасного арту, – вважає художник П. Маков. – Про це свідчить... й те, що тут практично немає жодного великого колекціонера сучасних картин. Це пригнічує, адже саме у Харкові живуть високого рівня митці – від молодих та невідомих до знаних в Україні й за кордоном, але зацікавленості влади та активних запитів від місцевих людей, на жаль, до цього мистецтва немає. Проект „Сучасні українські художники”, на мою думку, для нас є надміру актуальним, бо представлені картини не лише показують харків'янам частину з того, що було зроблено в образотворчому мистецтві за роки незалежності молодій державі, але й є першою ластівкою відродження у місті арт-традицій”.

Ці слова зайвий раз підтвердили рівень картин, представлених на виставці, яку відвідали понад дві тисячі людей [57].

Молоді художники Одеси, Харкова, Києва і Мінська поміркували над образом вождя і влади в сучасному світі. Підсумки роздумів у вигляді картин і відеофіксацій вони виставили в муніципальній галереї Харкова. Прощання з образом вождя радянської епохи вийшло веселим, підтвердивши відому тезу: людство, сміючись, розлучається зі своїм минулим. Втім, одеські куратори проекту „Мавзолейний ренесанс” М. Гончар і О. Ланник стверджували, що їхньою метою було не висміювання минулого, а серйозне дослідження механізмів влади, хоча вони й визнають іронію робіт. Нанесення нових елементів на старі радянські полотна із наданням образам нових сенсів – стала ідеєю даного проекту, створення якого тривало близько року від задуму до втілення [58].

Унікальна виставка працювала у Полтавському художньому музеї ім. М. Ярошенка. 120 майстрів народного мистецтва – керамістів, лялькарів, вишивальників – представляли тут близько 300 своїх робіт. Серед учасників виставки були як знані на Полтавщині майстри, так і молодь. А присвячувалася вона 20-річчю обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України. „Уперше на подібній виставці представлена така кількість майстрів”, – зазначив заступник голови обласного осередку НСМНМУ В. Маркар’ян. А мистецтвознавець С. Лещенко підкреслив: „Якщо уявити, що усі ці дива знаходилися б сьогодні „на дому”, то щоб об’їхати усіх майстрів і побачити їхні роботи, треба було б, принаймні, протягом місяця день і ніч їздити Полтавщиною!” [59].

Згідно з європейськими тенденціями, донецький готель „Джон Юз” відкрив некомерційний арт-проект „Butterfly”. Щомісяця тут оновлюється експозиція робіт молодих талановитих художників з усієї України, але 2012 року перевагу все-таки віддавали донецьким майстрам. Мета арт-проекту „Butterfly” – популяризувати як мистецтво в цілому, так і молодих донецьких авторів. Зокрема, увагу мистецтвознавців викликала виставка робіт у стилі contemporary art молодого донецького художника М. Куценка. Він пише не за допомогою звичайного пензля, а використовує самурайський меч. Свого часу для кращої техніки він опанував бойове мистецтво володіння мечем. Фарби він наносить, „кидаючи” на полотно, і таким чином недбало створює мазки. Куратор проекту

А. Примаченко вкладає у свій проект ідею передачі позитивних емоцій. „У Європі вже давно існує така традиція, коли в ресторанах або готелях виставляють роботи цікавих художників. Усі ці роботи там же можна купити. Але, окрім іншого, клієнти закладів отримують і естетичне задоволення. Вони можуть не користуватися кухнею, якщо це ресторан, а просто прийти і

подивитися на картини або скульптури”, – зазначила вона. Куратор проекту підкреслила, що в концепт „Butterfly” вони закладали вернісажі тривалістю в один місяць. „Наша ідея – в тому, щоб міняти художників, говорити про них. Давати можливість молодим талантам показувати свої роботи. Частенько в галереях, музеях та інших арт-просторах це дуже дорого. Оренда приміщень сьогодні – недешево задоволення. А ще й фарби, й полотно. Молодий художник, який ще не відомий загалом, не може дозволити собі виставлятися у великих залах. Наш проект не комерційний. Нам не платять за оренду, не залишають картини. Крім того, ми самі оплачуємо транспортні витрати, самі вішаємо картини й самі друкуємо каталоги. Нам би хотілося показати багато що, тому ми й вибрали саме такий термін – один місяць”, – наголосила А. Примаченко. Взяти участь у проекті може кожен талановитий художник – варто лише розмістити своє резюме на сайті готелю [60].

А у Донецькому художньому музеї проходила виставка робіт художників-ілюстраторів, картини яких стали основою для дитячих книжок. Близько ста робіт митців з України, Білорусі та Росії експонувалися в музеї разом із дитячими книжками. Таким чином, можна було порівняти оригінал і кінцевий продукт. Цей проект під назвою „Дитяча картинна галерея” організувало видавництво „Майстер-клас”. У Донецьку ним займалася працівниця художнього музею Л. Бершова. А головною метою виставки було залучення дітей та їхніх батьків до образотворчого мистецтва, а також популяризація творчості молодих талановитих митців [61].

Експозиція, яка працювала у картинній галереї Кам’янського державного історико-культурного заповідника Черкаської області, була дещо незвичайна. Розквіт мистецтва вишивки, що був характерним в Україні для початку ХХ століття, дав світові чимало шедеврів, створених разом художниками й народними майстрами-вишивальниками. Однак, хоч як прикро, самі роботи у вирі революційних та воєнних лихоліть утрачено. Збереглися лише їхні ескізи на папері, автори яких як народні майстри, так і художники. Ідея відтворити знайдені ескізи у вишивці виникла у мистецтвознавця Т. Кара-Васильєвої. Її широкомасштабний проект був успішно втілений у життя. Ескізи художників-авангардистів реалізували у вишивці викладачі та студенти Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука. Виставка в Кам’янському заповіднику стала наслідком багаторічного проекту, впродовж якого здійснювалася велика наукова і пошукова робота в архівах, фондах музеїв, приватних колекціях. Учені досліджували стилістику мистецтва авангарду, художньо-технічні особливості техніки гаптування гладдю та інші аспекти творчості майстрів вишивки. Оглядаючи виставку, відвідувачі дізнавалися цікавих подробиць як з історії мистецтва, так і тогочасного життя [62].

У Рівненському обласному краєзнавчому музеї працювала унікальна виставка мікромініатюр українського майстра В. Казаряна. За рейтингом, що його склали в США, вона увійшла до десятки найбільших сучасних видовищ світу. Рівняни мали змогу побачити роботи лише під мікроскопом: караван верблюдів у вушку голки, підковану блоху, скульптури, мікроскопічні тварини та інші витвори. Майстер використовує за матеріал слонову кістку, мармур, бурштин, риб'ячу луску, дорогоцінні камені й метали для мікромініатюр, а основами для них служать відполірована людська волосина, макове зернятко, зернина рису, вушко голки, кристалик цукру і навіть піщинка. Усі твори В. Казаряна виконано вручну за унікальною авторською технологією, яка не має аналогів у світі. Для їх виготовлення використано спеціально створені майстром мікроінструменти [63].

У львівському Національному музеї ім. А. Шептицького проходила виставка „Художник і театр”. В експозиції було представлено роботи декораторів та художників Львівського національного академічного театру опери та балету ім. С. Крушельницької – елементи сценографії до оперних і балетних вистав у виконанні учнів театрального художника Є. Лисика – Т. та М.

Риндзаків,

Б. Лужецького, В. та А. Курилів, а також костюми, виконані за ескізами О. Зінченко. Виставку було організовано у рамках святкування 110-річчя Львівської опери. Вона прочинила завісу над секретами художнього, живописного, творчого та декораційного цехів, відтак наблизила їхню роботу до глядача. Відвідувачі також могли побачити те, чим художники й декоратори театру захоплюються в позаробочий час – це живописні полотна, графіка й художнє скло і, відповідно, переконалися, що у Львівській опері працюють талановиті люди [64].

У Львівській галереї мистецтв експонувалася виставка творів живописця, графіка, іконописця К. Звіринського, присвячена його пам'яті. Митець працював у жанрі пейзажу, натюрморту, створював абстрактні композиції. У своїх роботах К. Звіринський порушував загальнолюдську проблематику – життя й смерті, земного й потойбічного. „Я ніколи не займався чисто формальними пошуками, – зазначав художник. – В кожному творі вкладаю якусь ідею, підтекст, задум. А в глядача хочу викликати певні асоціації з дійсністю”. Поряд з роботами майстра можна було побачити й твори, створені у рамках студентського пленеру живопису, присвяченого пам'яті К. Звіринського [65].

У карстовій печері „Оптимістична” поблизу села Королівка Борщівського району Тернопільської області відкрили перший в Україні підземний музей скульптур. Арт-об'єкти ліпили з вологої глини, якої багато в печері, студенти художніх вишів та художники Львова і Тернополя. Спелеологи допомагали

митцям пересуватися підземними трасами та слідкували, щоб вони не загубилися у безлічі переходів. Ідея зробити таку оригінальну виставку належала її куратору О. Шептицькій. „Коли я вперше потрапила в печеру, мені не вистачало там образів, – розповіла О. Шептицька. – І я подумала, що варто виокремити образи, які звідти аж просяться”. Куратор виставки підкреслила, що в печері ідеальний мікроклімат для неопаленої глини – висока вологість та стала температура близько 10 градусів тепла. „Тому ця експозиція вічна”, – зазначила О. Шептицька. Велика кількість вологої глини підштовхувала навіть самих спелеологів до творчості, тож перші скульптури та барельєфи у цій печері виліпили саме вони [66].

У приміщенні Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького демонструвалася персональна виставка творів сумчанки, заслуженого майстра народної творчості України Л. Кириченко. „Слобожанський родовід” став її першим персональним звітом. Ним майстриня підсумувала свою творчу роботу протягом останніх десяти років. В експозиції було представлено твори, виконані в різних видах сучасного народного мистецтва – вишивка, одяг, гончарство, соломоплетіння, іграшки, а також своєрідні ексклюзиви з „бабусиної скрині”: рушники, жіночі та чоловічі сорочки, виготовлені на теренах Слобожанщини на початку ХХ століття, і які свого часу належали її мамі та бабусі. Як вважає мистецтвознавець Л. Федевич, майстриня вдало і творчо інтерпретувала народні традиції, поєднуючи їх із сучасними технологічними та технічними можливостями. Вироби наче дихали глибокою історією та багатим національним колоритом. У роботах Л. Кириченко широко застосовувала не лише техніку вільного шва – тамбур, гладь, а й так звану рахункову – лічильну гладь, виколювання, „солов’їні вічка”, занизування, мережки з настилом, вишивку на сітці тощо. Тож, роботи майстрині знайшли свого глядача – вже протягом перших днів роботи виставки її відвідали сотні сумчан та гостей міста, які залишили вдячні записи в книзі відгуків [67].

У Дніпропетровському художньому музеї увагу привернула виставка творів ручної художньої вишивки „Рушнікова стежка”. Вона стала своєрідним звітом творчої лабораторії „Берегиня”, яка почала свою роботу на базі музею в січні 2012 року під керівництвом художниці етнічного костюму А. Бондарук. Програма курсу „Ручна художня вишивка”, яку вона розробила, сприяла засвоєнню етнокультурної інформації, художньо-естетичному та практичному розвитку у сфері народної ручної вишивки. Вишивання розглядається не лише з боку технічних особливостей ручного ремесла, а й як спосіб життя [68].

Протестом проти культу споживання стала художня виставка „Ціна мистецтва” у Дніпропетровську. Організатори вернісажу замість цінників помістили на картинах найменування речей, часто не дуже потрібних, які відповідали своєю вартістю презентованому твору мистецтва. Наприклад,

черговий гаджет з „примочками” за 3 тис. грн. і тут же для порівняння натюрморт за такою ж ціною або картина за 5 тис. грн. та авторучка від престижного виробника за такою ж ціною [69].

„Світ задивування” – виставка з такою назвою працювала у Кіровоградському обласному художньому музеї. Це – роботи Н. Федоренко, заслуженого художника України, лауреата обласної премії ім. О. Осмьоркіна, доцента мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Вона працює в галузі монументально-декоративного текстилю – у техніці гобелена та батика. Стан природи, осмислення та відображення процесів, що відбуваються нині у навколишньому середовищі, – основна тематика творів Н. Федоренко. В експозиції було зібрано три десятки робіт, серед яких „Горять світи, біжать світи музичною рікою”, „Елегія степових зоряниць”, „В обіймах золотої мли” тощо. Були на виставці й друковані матеріали, відзнаки та фотографії, що висвітлювали творчий шлях художниці [70].

Персональна виставка „З обійнятих тобою літ” лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка, народного художника України А. Антонюка експонувалася у Миколаївському муніципальному виставковому залі. Експозицію митець присвятив ювілею свого друга, шевченківського лауреата, поета-шістдесятника М. Вінграновського та його дружині О. Червоненко – відомій українській художниці, яка пішла з життя, залишивши цікаві полотна. „Мій живопис, – зазначає художник, – це продовження молитви матері, яка молиться і за друзів, і за ворогів своїх. Вінгран (тобто М. Вінграновський) говорив, що мій живопис „без хімії”, і це для мене було найвищою похвалою”. Як зазначив директор Миколаївського художнього музею ім. В. Верещагіна С. Росляков, „картини Антонюка – це дивовижний всесвіт і замовлянь, і маминої молитви, і барокова традиція, а також високий зразок сучасного мистецтва. Ми пишаємося тим, що його роботи представлені і в колекції нашого музею. Сподіваємося, що меценати допоможуть розширити це рідкісне художнє надбання не тільки для музейної установи, а й для наших прийдешніх поколінь”. Персональні виставки А. Антонюка експонувалися у багатьох країнах світу: в Угорщині, Чехії, Словаччині, Польщі, Іспанії, Канаді, США, Ізраїлі, Японії; в містах Мюнхені, Женеві, Лондоні, Парижі [71].

Понад 50 ікон місцевої іконописної майстерні побачили миколаївці та гості міста на виставці, яка проходила у художній галереї Миколаївського державного гуманітарного університету ім. П. Могили. Експозиція умовно поділялася на дві частини. Одна з них була присвячена Святому Миколаю і містила сучасні ікони та творчу реконструкцію старовинних зображень. Інша частина присвячувалася зимовим святам. Тут було представлено роботи,

вирішені в різних техніках, авторські інтерпретації різних іконописних шкіл, сучасна творча ікона, ікони на камені [72].

У Херсонському обласному краєзнавчому музеї ім. О. Шовкуненка за сприяння громадського центру культури ім. Лесі Українки та обласної громадської організації ветеранів Служби безпеки України „Щит Таврії” було організовано виставку „Молитва в скульптурі”. В експозиції – понад 400 робіт молодого скульптура, члена Національної спілки художників України О. Леонова. Більшість витворів митця виконані із шамоту. До Херсону „Молитва в скульптурі” вже побувала у десятках музеїв і виставкових залів не лише України, а й Росії, заслуживши високу оцінку як пересічних глядачів, так і мистецтвознавців [73].

Майже сто молодих художників та дизайнерів із 10 регіонів України представили 148 своїх робіт для участі в Національному студентському конкурсі екслібрисів ім. Ф. Кідера, який відбувся у Херсоні. Його темою була історія Херсона та події з життя одного з його засновників – князя Г. Потьомкіна. Тож і не дивно, що найкраще впоралися з її розкриттям саме мешканці обласного центру – І. Гедзь, Г. Ломакіна та Г. Кравцова, які розділили між собою перше-третє місце. Вони отримали дипломи та невеличкі грошові призи. Тим не менш, засновники конкурсу вважають, що від його проведення у вигаши залишилися всі, адже подібні акції сприяють розвиткові творчих контактів між українським студентством і рухають мистецтво вперед [74].

Оригінальний арт-проект під назвою „А поки що – апокаліпсис” керівника асоціації „Нове мистецтво” М. Рашковецького експонувався в одеській галереї „Худ-Промо”. Його було присвячено темі „кінця світу”. Пояснюючи свій задум, мистецтвознавець заявив: „Криза стала звичною! Апокаліпсис увійшов у повсякдення. Усе це було б сумно, якби не мистецтво. Адже, як кажуть, життя коротке, а мистецтво вічне!” Виставка розпочиналася серією невеличких за розміром картин А. Гордієнко „Щоденники апокаліпсису”. Як стверджує художниця, вона прагнула кожен свій день уявити собі, як останній. Це змушувало відкинути все зайве й дріб’язкове, досягнути суть звичних явищ. Тож ці картини – досить суб’єктивне художнє самовираження, але воно розраховане на активне сприйняття, бо провокує свідомість глядача вступити в діалог з автором. На щоденник, але зі сторінками великого масштабу, були схожі й роботи І. Гусєва з його циклу „Дванадцять хвилин уваги, викрадених у людства”. На них було зображено алегоричні образи та сучасних юнаків і дівчат, мізки яких закомплексовані на всіляких житейських забаганках. Чіткі графічні малюнки чорною фарбою на тлі алюмінієвої фольги підкреслювали холодність оточуючого світу. Роботи ці відверто публіцистичні й навіть плакатні, вони легко прочитувалися. Щось

схоже відвідувачі побачили і на диптиху С. Белика, який зобразив двоє напіввіртуальних дверей. Багатоколірні двері з написом англійською „Вхід” обіцяли нібито якусь загадкову приємність, а суцільно чорні з позначкою „Вихід” лякали. На відміну від них, об’ємні світильники-страшилки Д. Дюльфана у вигляді схожої на дракончика фантастичної істоти („Мати чужого”) та квадратного повного місяця викликали у глядачів лише усмішку. Цікаво, що виготовлені вони за власною технологією з оплавленого різнокольорового поліетилену, змонтованого на металевих каркасах. Підкресленою чи випадковою еkleктичністю сучасного мистецтва сьогодні вже нікого не здивуєш, тож митці прагнуть винаходити не лише нові образотворчі стилі, а й використовувати техніки. Картина Л. Звездочотової „Біла вишивка”, на якій зображено дівчинку з оленятком, на перший погляд сприймалася як декоративне панно. Але це була імітація вишивання і своєрідна пародія на колишні сентиментальні сюжети, бо тут замість ниток використані рельєфні пасти. Досить вдало імітував мозаїчну кераміку живописець А. Ганькевич. А ще він шокував глядача поєднанням на своїх панно непеєднуваного, різними вибуховими несподіванками. Так на панно „Вибух супрематизму”, що стало своєрідним символом цього вернісажу, можна було побачити поєднання галактичного сяйва чи атомного вибуху з енергією й шаленством юні. Водночас, глядачів не страшив ні кінець супрематизму, ні обіцяний кінець світу. Бо художники побачили його очима невиправних оптимістів – одеситів [75].

У Сімферопольському художньому музеї працювало ІХ Бієнале камерної акварелі. У бієнале взяли участь 80 художників з України та Росії, було виставлено близько 300 робіт. Відвідувачі побачили кардинально різні картини: від традиційних пейзажів і натюрмортів до портретів й експериментальних робіт. Зокрема, митці проводили експерименти з папером, заздалегідь замочуючи його і формуючи рельєф, на який вже накладалася фарба; у деяких роботах можна було побачити візерунки, орнаменти. Було тут і багато картин із кримською тематикою. На думку критиків, виставка засвідчила, що можна говорити про кримську школу акварелістів, кримські традиції в живописі. ІХ Бієнале була відкрита не тільки для досвідчених художників, але й для тих, хто починає свій творчий шлях, адже виставки необхідні у процесі становлення особистості художника. У порівнянні з минулим роком кількість робіт на Бієнале збільшилася, художники помітно виростили в своїй техніці. Були дуже сильні, цікаві роботи, в них чітко простежувалося авторство, а це визначає якість. Та основний сенс виставки організатори бачили у взаємодії творця й аудиторії. Тож, на бієнале всі охочі могли висловити свою думку і проголосувати за картину, яка сподобалася найбільше [76].

Ілюстрації до творів О. Гріна, що були виконані художником-графіком О. Хейлик, експонувалися у меморіальному будинку-музеї О. Гріна у Старому Криму. Глядачі, зокрема, побачили ілюстрації до відомої повісті „Червоні вітрила” та оповідання „Дика троянда”. Також серед малюнків можна було побачити й зображення будинку письменника. Представлені на виставці ілюстрації опубліковано у збірці творів Олександра Гріна, що вийшла 2012 року. Мистецтвознавці підкреслювали, що союз творів О. Гріна і малюнків О. Хейлик був не випадковий. У письменника і художниці є одна спільна риса – любов до Криму. Ілюстрації О. Хейлик присвячено різним куточкам півострова: Херсонесу, мису Фіолент, Старому Криму та ін. [77].

Звісно, в одному стислому огляді неможливо навіть перелічити усі численні художні виставки, що відбувалися на теренах нашої держави протягом 2012 року. Тож, завершуючи огляд найбільш резонансних художніх подій 2012 року слід зазначити, що образотворче мистецтво є невід’ємною частиною національної культури, джерелом духовного розвитку і задоволення естетичних потреб українського суспільства. А представлений на численних виставках, доробок художників засвідчує могутній потенціал нашого народу, сприяє створенню позитивного іміджу України в світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Перевальський В. „Графіка – 2012” / Перевальський В. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 76 – 79.
2. Вітання Президента України до Дня художника // <http://www.president.gov.ua/news/25717.html>
3. Запоріжжя приймає Всеукраїнську художню виставку «Мальовнича Україна» / Інф. // <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/>
4. Петраков Г. В гості – вся Україна / Петраков Г. // Раб. газета. – 2012. – 22 мая.
5. Балашова О. АРСЕНАЛЕ 2012 / Балашова О. // Образотв. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 118 – 119.
6. Шедеври світового мистецтва у Києві / Інф. // Уряд. кур’єр. – 2012. – 25 трав.
7. Беляєва М. В місті розпочалася Перша Київська бієнале / Беляєва М. // Хрещатик. – 2012. – 25 трав.
8. Клименко В. Арсенале. Таки вдалося! / Клименко В. // Україна молода. – 2012. – 25-26 трав.
9. Беляєва М. Перша Київська бієнале нагородила найкращих / Беляєва М. // Хрещатик. – 2012. – 3 серп.
10. Соловійов О., Поліщук Н. Минулої ночі завершилося „Arsenale – 2012” / Соловійов О., Поліщук Н. // День. – 2012. – 31 лип.

11. Беляєва М. У столиці розпочався Великий скульптурний салон / Беляєва М. // Хрещатик. – 2012. – 19 верес.
12. „Art Kyiv contemporary – 2012”: двадцять галерей із шести країн / Інф. // День. – 2012. – 31 жовт.
13. Грандіозна виставка у „Мистецькому арсеналі” / Інф. // Україна молода. – 2012. – 26–27 жовт.
14. Форум сучасного мистецтва „Art Kyiv” / Інф. // Демокр. Україна. – 2012. – 26 жовт.
15. Полищук В. Режиссер художественных посланий / Полищук В. // Раб. газета. – 2012. – 20 ноя.
16. Цимбалюк М. Усі художники – на Різдво у гості / Цимбалюк М. // Слово Просвіти. – 2012. – 5-11 січ.
17. Беляєва М. Україна крізь призму мистецтва / Беляєва М. // Хрещатик. – 2012. – 25 січ.
18. Соловей О., Скуба В. Олесь Соловей: „Ми сприймаємо мистецтво як спосіб пошуку ідентичності” / Соловей О., Скуба В. // День. – 2012. – 20–21 січ.
19. Перевальський В. „Графіка – 2012” / Перевальський В. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 76–79.
20. Катаєва М. Палітра вітчизняного мистецтва представлена в Будинку художника / Катаєва М. // Хрещатик. – 2012. – 17 жовт.
21. Кравс Є. Фотофакт / Кравс Є. // Голос України. – 2012. – 10 лист.
22. Павленко С. Творча удача території душі / Павленко С. // Голос України. – 2012. – 2 черв.
23. Международный художественный пленер „Хортиця крізь віки – 2012” / Інф. // <http://ladies.zp.ua/journal/index.php/afisha-zaporozhya>
24. Середа В. «Хортиця крізь віки» – 2012 / Середа В. // <http://www.pilipyurik.com/index>.
25. Антоненко С. XV севастопольський, ювілейний... / Антоненко С. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 132–133.
26. Набутовський Р. XIII Міжнародний репінський пленер у Чугуєві / Набутовський Р. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 135.
27. Кузенко П. Міжнародний фестиваль ковальського мистецтва в Івано-Франківську / Кузенко П. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 178.
28. Цимбалюк Є. Викували металеве серце / Цимбалюк Є. // Голос України. – 2012. – 28 серп.
29. Левицька Л. Виручені за продані картини кошти художники подарували дітям / Левицька Л. // Голос України. – 2012. – 21 лип.
30. Пругло С. В Опішному – паломництво керамістів / Пругло С. // Голос України. – 2012. – 27 лип.
31. Загаєцька О. Пленери в Седневі / Загаєцька О. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 130–131.
32. Визначені лауреати премії імені Катерини Білокур в галузі народного мистецтва та премії імені М.Г. Дерегуса в галузі образотворчого мистецтва у 2012 році / Інф. // <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/>

33. Катаєва М. У столиці відкрилася виставка, присвячена Тарасу Шевченку / Катаєва М. // Хрещатик. – 2012. – 11 верес.
34. Волощук І. Україна і спорт / Волощук І. // Образотворче мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 177.
35. Полищук В. Время живописной футболиады / Полищук В. // Раб. газета. – 2012. – 16 июня.
36. Біла Ю. Високе мистецтво єднає людей / Біла Ю. // Голос України. – 2012. – 13 квіт.
37. Ковальчук О. Василь Іванович Забашта / Ковальчук О. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 170 – 171.
38. Ламонова О. Трохи кримського сонця серед зими / Ламонова О. // День. – 2012. – 12 січ.
39. Катаєва М. Майстер фарфорової пластики / Катаєва М. // Хрещатик. – 2012. – 1 лют.
40. Десятерик Д. „Естети” проти „соціалістів” / Десятерик Д. // День. – 2012. – 8 листоп.
41. Скляренко Г. Незамкнене коло українського бароко / Скляренко Г. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 128–129.
42. Катаєва М. У художньому музеї оселяться „Мамайчуки” / Катаєва М. // Хрещатик. – 2012. – 25 верес.
43. Шапіро О. Українські ноктюрни / Шапіро О. // День. – 2012. – 30–31 берез.
44. Голодна Г. Різдвяні ляльки у Лаврі / Голодна Г. // Україна молода. – 2012. – 26 груд.
45. Беляєва М. Киян запрошують на виставку-щоденник / Беляєва М. // Хрещатик. – 2012. – 18 лип.
46. Чегусова З. Експансія арт-текстилю в Музеї сучасного мистецтва України / Чегусова З. // Образотвор. мистецтво. – 2012. – № 3–4. – С. 166 – 167.
47. Поліщук Н., Шкрібляк О. „АРТ-Олімп” : мистецтво синтезу / Поліщук Н., Шкрібляк О. // День. – 2012. – 7 лип.
48. Катаєва М. Поетика на полотні / Катаєва М. // Хрещатик. – 2012. – 17 січ.
49. Ламонова О. Гармонійна вічність / Ламонова О. // День. – 2012. – 11 січ.
50. Ламонова О. „Наш Київ” / Ламонова О. // День. – 2012. – 2 лют.
51. Білоусова Н. „Нестандарт” / Білоусова Н. // День. – 2012. – 31 січ.
52. Ламонова О. Кераміка Віри Томашевської як витвір мистецтва / Ламонова О. // День. – 2012. – 1 лют.
53. Барви мегаполісів / Інф. // Демокр. Україна. – 2012. – 24 лют.
54. „Портрет” міста / Інф. // День. – 2012. – 6 лист.
55. Куш С. Живописний дивертисмент осені / Куш С. // День. – 2012. – 14 лист.
56. Беляєва М. Анатолій Криволап поєднав захід та південь України / Беляєва М. // Хрещатик. – 2012. – 24 жовт.

57. Лубчак В. Харків відроджує арт-традиції / Лубчак В. // День. – 2012. – 27 черв.
58. Соколинська О. У Харкові прощалися з минулим. Весело / Соколинська О. // День. – 2012. – 22 лист.
59. Скобельський В. Кращі роботи „з’їхалися” до Полтави / Скобельський В. // Голос України. – 2012. – 26 жовт.
60. Яковленко К. Микола Кущенко малює... мечем / Яковленко К. // День. – 2012. – 26 лип.
61. Яковленко К. Малюнки, які „написали” дитячі книжки / Яковленко К. // День. – 2012. – 21–22 груд.
62. Кирей В. Із Вербівки – в Європу / Кирей В. // Уряд. кур’єр. – 2012. – 25 груд.
63. Юркова О. Мікроскопічні дива Казаряна / Юркова О. // Голос України. – 2012. – 26 груд.

64. Козирєва Т. „Секрети” Львівської опери / Козирєва Т. // День. – 2012. – 14 берез.
65. Козирєва Т. „Я хотів би, щоб студенти знали, хто вони” / Козирєва Т. // День. – 2012. – 26 верес.
66. Богуславська А. Дивись углиб! / Богуславська А. // Україна молода. – 2012. – 1 лист.
67. Вертіль О. Такому роду не буде переводу / Вертіль О. // Уряд. кур’єр. – 2012. – 20 січ.
68. „Рушнікова стежка” у Дніпропетровську / Інф. // Демокр.Україна. – 2012. – 28 груд.
69. Свободин В. Цена искусства / Свободин В. // Раб. газета. – 2012. – 18 мая.
70. Романюк Л. Космологія буття / Романюк Л. // Голос України. – 2012. – 31 берез.
71. Івашко О. Живопис „без хімії” / Івашко О. // Уряд. кур’єр. – 2012. – 25 січ.
72. Івашко О. Поєднали землю та небо / Івашко О. // Уряд. кур’єр. – 2012. – 10 лют.
73. Піддубняк В. Скульптор ліпить... молитви / Піддубняк В. // Сіл. вісті. – 2012. – 3 серп.
74. Яновський С. Херсонці – переможці національного конкурсу / Яновський С. // Голос України. – 2012. – 21 листоп.
75. Горицвіт С. Кінець світу очима оптимістів / Горицвіт С. // День. – 2012. – 20 груд.
76. Авдашкова Т. Прозоре мистецтво / Авдашкова Т. // День. – 2012. – 8 листоп.
77. Авдашкова Т. Грін та його герої в ілюстраціях / Авдашкова Т. // День. – 2012. – 12 верес.

Матеріал підготував

Бурнашов І. Ю., зав. сектором
відділу наукового
аналізу і узагальнення
інформації

Комп’ютерне опрацювання та редагування **І. Г. Піленко**

Підписано до друку 25.02.2013. Обл.-вид. арк. 2,25. Б/т. Зам. 23. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ–1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12